

“De functie van kunst is ervaringen genereren”

Marian Breedveld studeerde aan de ABV (1980-1985) en aan de Ateliers 63 in Haarlem (1985-1987). Sindsdien is ze werkzaam als zelfstandig beeldend kunstenaar. Van 1996 tot 1999 doceerde ze aan de Minerva Academie in Groningen en van 1999 tot 2002 aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam.

We ontmoeten Marian Breedveld in haar ruime, door een januarizon-overgoten atelier. De voormalige wasserij doet museaal aan. Prachtige lichtinval, doorwrocht specialistisch werk aan kraakhelder witte wanden.

In deze ruimte - die is afgescheiden van haar werkruimte die er achter ligt - worden de werken die in principe ‘af’ zijn door Breedveld aan een laatste analyse onderworpen, een ‘afkoelperiode’ noemt ze het zelf. Houdt het schilderij stand onder de verschillende lichtomstandigheden? In de avond, in de ochtend, en zelfs in de schemering? Kun je er naar blijven kijken?

Kortom: is het werk echt af of moet het nog eens terug naar de werkruimte? Breedveld werkt soms wel een jaar aan een schilderij.

Ze heeft bewust gekozen voor een specialisme in vorm en materiaal, waardoor haar werken getuigen van diepgang en weloverwogenheid. Ook in gesprek met Breedveld ervaren we deze nuance en concentratie. Het gesprek ademt een zelfde stilte als haar schilderijen. Maar dat is geen nietszeggendheid. Juist niet.

In gesprek met Marian Breedveld, autonoom beeldend kunstenaar.

Je werkt als autonoom beeldend kunstenaar maar bent afgestudeerd als docent (1985). Heb je daar destijds bewust voor gekozen?

Ik wist niet dat ik in die kunst verder zou gaan. Dat durfde ik ook niet te denken. Ik had het idee van dat is wel een wereld..., daar kom ik niet zomaar. Gaandeweg werd het wel duidelijker.

Was er ruimte binnen de opleiding omdat te ontdekken?

Het waren de gouden jaren, docenten als Marlene Dumas, Arno van der Mark, René Daniels, Toon Verhoef, Jan Dibbets. Er hing zo'n geïnspireerde sfeer daar. En veel van mijn medestudenten zijn nog steeds bezig, ze zijn allemaal doorgedaan. Ik ben afgestudeerd als eerste-graads docent. Lachend: 'Nu heb ik er ook wel iets aan gehad hoor, aan dat hele theoretische gedeelte. Ik heb wel lesgegeven aan andere academies. Op de een of andere manier neem je die bagage toch mee. Het is toch niet allemaal voor niks geweest hè, uiteindelijk.

Die gouden periode waarin Chris Manders (oud directeur) deze bijzondere, toen al gerenommeerde, kunstenaars binnenhaalde. Dat geeft blijkbaar een stoot van energie als er op dat moment ook zo veel (aankomend) goede kunstenaars de opleiding verlaten.

Ja, Chris Manders was zo verweven met kunst en had zo'n affiniteit met kunst en kunstenaars, dat kon je voelen aan hem. Hij was ook echt een inspirerend figuur.

Er lijkt nu meer aandacht uit te gaan naar de manier van lesgeven. Werd daar toen minder tijd aan besteed?

Ja, die kunstenaars kwamen als kunstenaar met je praten. Die gooiden er gewoon van alles uit. Dan was zo van: 'Zoek het maar uit, ik heb de informatie aan je gegeven'. Zij waren niet bezig met 'oh, ik ben aan het lesgeven'. Helemaal niet. Ze reageerden op de kunst.

Een soort van meester/gezel-principe?

Ja, ik vind dat ook wel goed dat iemand vanuit zijn eigen achtergrond en referenties bezig is. Je kunt ook wel een soort van steriele leraar zijn, maar ik vind het veel interessanter om een mens te horen die vanuit zijn eigen achtergrond praat. En als je dan verschillende kunstenaars spreekt, krijg je een mooi spectrum waar je zelf dan weer doorheen gaat zoeken.

Hoe zie jezelf? Als specialist of meer als generalist?

Ik ben wel een specialist. In mijn manier van werken houd ik er heel erg van om in een onderwerp te duiken en het dan steeds verder uit te spitten tot je je onderwerp als het ware helemaal hebt uitgebeend. Ik streef ook naar een zo groot mogelijke beheersing van mijn techniek, dat hoort er ook bij, dat je zover als je kunt in je materie gaat. Ik laat andere gebieden die ik interessant vind naast me omdat ik dat niet allemaal tegelijk kan. Dan zou ik in een soort oppervlak-

kigheid belanden van alles een beetje aanraken en nergens echt de diepte in kunnen gaan.

In hoeverre is de opleiding die je aan de ABV hebt gevolgd hierin remmend of faciliterend geweest?

Tijdens mijn opleiding heb ik van alles onderzocht. Ik was nog niet zo bezig met een richting. Aan het eind van de opleiding had ik wel besloten – tegen de adviezen van alle leraren in – dat ik toch in de schilderkunst verder wilde en niet in de beeldhouwkunst. Maar ik heb die hele academieperiode ervaren als een groot open veld waarin ik zelf kon onderzoeken. Kijken naar hoe ik me kon verhouden tot de verschillende onderwerpen, vakken, docenten. Het was niet zo van: kies je hier voor, dan moet je dat doen.

Wat heeft het je opgeleverd?

Ja, dat is wel een enorme vraag. Ik leef ook door hè. Ik doe mijn ervaringen overal op. In elk geval heeft die school er wel voor gezorgd dat ik mijn richting wist toen ik ervan af kwam. Het verder ontwikkelen van mijn eigen werk, dat is daarna gestart.

Op een gegeven moment ben je ook wel klaar met zo'n opleiding. Dat is dan even je bagage. Daarna begint het pas echt, dan ga je op zoek naar wie je nu werkelijk bent, waar je kracht ligt.

In tegenstelling tot de jaren '80 hebben studenten nu minder tijd om 'in zijn vrij te gaan'. Dat kon je bij wijze van spreken toen het hele vierde jaar doen, in het vijfde jaar hoefde je pas naar iets toe te werken.

Vier jaar is echt te kort, tenminste als ik voor mezelf spreek. Maar ik vind ook dat jongere generaties sneller zijn. Ik krijg de indruk dat er een grotere snelheid is in alles en dus ook in opleidingen.

Het zou dus kunnen dat de huidige generatie met net zoveel diepgang gewoon sneller is. Je zou ook kunnen stellen dat de huidige generatie misschien minder tijd krijgt om te zoeken, om die reden ook niet gaat zoeken, en dus ook sneller ergens toe komt. De vraag is dan of in die versneling ook iets verloren gaat. Met

andere woorden: de vraag is dan of die ruimte om te zoeken ergens essentieel voor is.

Ik ben misschien ouderwets hè, want ik vind het juist heel belangrijk om juist als je jong bent zoveel ruimte te hebben. Dat is natuurlijk nu een luxeprobleem want het kost allemaal geld en het moet snel. Maar ik heb de ervaring gehad dat het op de academie meer een spelen was. Uitgedaagd worden, dingen aanpakken en op je bek gaan. Al die momenten heb je nodig om te leren. Als je heel gestroomlijnd door een programma wordt gehaald, vrij schools je vakken doet om maar je diploma te halen. Geef je jezelf dan ooit nog de kans om te spelen? Ik heb het zelf in ieder geval als een grote waarde ervaren.

Als je nu zelf een academie zou mogen opzetten, hoe zou die dan inrichten?

Je kunt alleen vertellen over wat je door en door kent. Zeker in kunstonderwijs moet je het hebben van wat jouw docenten kunnen inbrengen, die kwaliteit

moet je in huis halen.

Ik heb studenten alleen begeleid in de laatste fase van hun studie. Dat zijn individuele gesprekken waarin de student zich aan je kan spiegelen. Ik pretendeer daarbij niet dat ik de wijsheid in pacht heb, maar als ze zich aan mij spiegelen kunnen ze positie bepalen. Zo heb ik dat destijds ook gedaan.

Op je vraag doordenkend zou ik dus een grote diversiteit aan sterke persoonlijkheden erbij halen, zodat studenten zoveel mogelijk gevoed zouden worden. En die mensen vertegenwoordigen weer de wereld daar buiten.

De eerste paar jaar echter moet je ze wel bij de hand nemen en opdrachten geven. Maar als je ze direct serieus neemt en ze op hun zelfstandigheid aanspreekt, dan kun je toch al vrij snel een soort van arena creëren waarbij er binnen een beschermde omgeving heel veel, vanuit verschillende kanten, op een student af kan komen. Zo zou ik dat doen – dan weer lachend: maar ik ben geen pedagoog hè.

Oud-studenten die binnen het middelbaar onderwijs als docent beeldende vorming werken, maar ook de studenten die stage lopen geven vaak aan de academie terug dat er weinig ruimte is om autonoom te handelen als docent. De middelbare school bepaalt in de praktijk toch ook voor een deel de inhoud van het schoolvak. Hoe zie je de leidende of volgende rol van zo'n (oud-)student?

Het middelbaar onderwijs zit natuurlijk ook weer helemaal vast in zijn structuur en criteria die zijn opgelegd van hogerhand. Er moeten daarbinnen ook weer bepaalde resultaten behaald worden. Als je daar als jong/aankomend leraar gaat werken dan verlies je al je illusies natuurlijk, want je moet gewoon maatwerk leveren in het onderwijs. Als je überhaupt beweging wilt krijgen binnen het onderwijs dan moet je al heel sterk eigen ideeën hebben. Ik denk dat je dan eigenlijk direct op het ministerie moet zijn om ideeën in te druppelen naar beneden.

Een politiek vraagstuk dus eigenlijk?

Ja, ik denk dat je enigszins bent overgeleverd aan de structuur die al bestaat. Je kunt wel als docentenopleiding zeggen: wij leveren super progressieve denkers in het beeldend kunstonderwijs. Maar als je ze dan los laat in zo'n school, dan zijn ze binnen de kortste keren leeg. Tegelijkertijd is het ook mensenwerk hè. Ik ben ook wel geneigd misschien is dat eigen aan een specialistische houding – te zeggen dat je altijd, ook in het heel klein, condities kunt creëren waarbij er van alles gebeurt. Als je goed contact hebt met de leerlingen, ze weet te bereiken, dan is er zoveel mogelijk.

Je ziet het specialistische bij jou overall in terug. Het gaat eigenlijk steeds over het bijzondere. Wat je in je werk zoekt, zoek je ook op in de relatie van mens tot mens. Waarbij je dus zou kunnen zeggen dat elk individu een revolutie kan ontketenen. Sterker: het kan alleen maar een individu zijn die een revolutie kan ontketenen. Maar voor het onderwijs geldt natuurlijk

dat je geen regel kunt opstellen waarlangs je een goed docent of een goed kunstenaar wordt. Het gaat over het bijzondere en juist dat kun je nooit in een regel vangen. Geen recept zou sluitend kunnen zijn.

Daar ga je al.

Waar het om gaat is dus dat je binnen een docentenopleiding aan docenten een heel breed scala moet vertegenwoordigen van verschillendheden en benaderingen. Zou die spiegelende rol ook zo binnen het middelbaar onderwijs kunnen werken?

Ik denk het wel. De leraren waar je echt van geleerd hebt waren toch degenen met wie je je helemaal kon verenigen hè. Je voelde jezelf groeien bij zo'n leraar. Zo had ik een leraar Nederlands, die was geweldig. Hij nam ons mee in de literatuur en de poëzie, hij nam ons mee naar tentoonstellingen. Dat was uniek, zijn liefde voor beeld. En er was niemand die zei: dat hebben ze nodig. Hij vond het nodig.

We nemen even de tijd om naar haar werk te kijken.

Ze vertelt over de beperkingen die haar materiaalkeuze met zich meebrengen en wat dat juist oplevert.

Als er geen beperkingen zijn, lukt het dan nog ergens doorheen te gaan? Met andere woorden: wat in het schilderij maakt dat er steeds strijd geleverd moet worden?

De materie. Je hebt het in je handen, je maakt zelf onderdeel uit van het werk, je lichaam moet meewerken. Dat maakt het spannend en onvoorspelbaar. Zo blijft het werk zijn eigen karakter behouden. Je bent in fysiek contact. Daardoor is geen schilderij hetzelfde.

Is de investering in tijd en energie voelbaar in het werk, in tegenstelling tot bij een computerkopie?

Het oppervlak van mijn werk is steeds verschillend. Mijn werk is gecreëerd uit niks, een kopie is dat niet. Maak je een schilderij in 3d op je computer, dan vallen origineel en kopie pas samen.

Zou het denkbaar zijn dat iemand op een academie vier jaar lang alleen met een potlood werkt? Kun je daar net zoveel van leren en jezelf net zoveel mee ontwikkelen als wanneer je met meer materialen werkt?

Ja. Natuurlijk zal iedereen hem voortdurend polsen en bevragen: 'hee, hoe zit het, zou je niet eens iets anders gaan doen?' Als hij het toch de hele opleiding volhoudt, is hij heel sterk. Dan heb je het wel over autonoom werk. Als je het ambieert leraar te worden is het verstandig meer technieken uit te proberen - wanneer je voor de klas staat en schilderen of beeldhouwen geeft lijkt het me moeilijk alleen vanuit je eigen potloodreferentie te werken, dat lijkt me dan toch beperkt.

Jij hebt je gespecialiseerd in een enkel materiaal. Denk je dat daar in de huidige maatschappelijke ontwikkelingen, nog ruimte en draagvlak voor is? Er wordt aan jonge kunstenaars veel minder ruimte geboden om zichzelf vrij te ontwikkelen dan, laten we zeggen tien, twintig jaar geleden; door inperking van subsidies, de oproep tot maatschappelijke relevantie, het gevraagde ondernemerschap.

Ik voldoe met mijn werk niet aan een vraag. Ik werk alleen vanuit mijn eigen motor. Het is fijn als dat gewaardeerd wordt. Ik heb nooit gedacht: laat ik eens tegemoet komen aan de wensen van anderen. Als ik mijn werk zou aanpassen aan de markt, zou ik mezelf verloochenen. Ik heb ook last van die ontwikkelingen. Maar als je trouw blijft aan je eigen richting, ongeacht hoogte- en dieptepunten (die er altijd zijn), dan vinden ze je wel weer. Er wordt wel van je verwacht dat je eigen werk blijft ontwikkelen, je moet de menigte blijven verrassen. Bij mij gaat die ontwikkeling heel langzaam. Dit is mijn manier. Gelukkig wordt

dat door aan aantal mensen gewaardeerd. Jij moet als kunstenaar sterk en leidend zijn, het publiek moet jou volgen. Je buigt je niet naar de wensen van kopers. Als het financieel wat minder gaat verzin je wel iets anders om geld mee te verdienen. Je overleeft alleen op je eigen kracht, ieder op zijn eigen manier.

Die 'persoonlijke motor' veronderstelt dat je weet voor jezelf wat kunst is. Jij beoordeelt dat. Is dat het enige criterium, of is dat groter?

Ik heb natuurlijk ook mijn referenties, zoals het werk van andere kunstenaars.

Volgens Hegel leidt het loskomen van vorm van inhoud het einde van de kunst in. Op een bepaald moment zal het kunstobject niet meer nodig zijn om het artistiek discours te voeren. Het visuele en materiële zou er niet meer toe doen als alles al een keer gedaan is.

Kunstenaars zullen altijd bezig blijven met materiaal, op zoek naar het teweegbrengen van een

ervaring. Uiteindelijk gaat het meer om de ervaring dan om het materiaal en de techniek, dat zijn middelen. De ervaring is immaterieel. Je kunt wel zeggen: dit is kunst en dat is geen kunst, maar wat telt is als je ergens vóór staat en onverwacht door zo'n ervaring wordt overvallen. Dat is een intiem moment. De functie van kunst is die ervaringen te genereren. Dat kan ook met een concept gebeuren, dat kan ook een 'mindblow' opwekken. Maar er zijn veel meer actoren die bepalen of iets kunst gevonden wordt: commissies, kunsthandel, galleries, de geschiedenis enzovoort. Daar hebben kunstenaars mee te maken. Misschien komt de waardering pas veel later, misschien komt die nooit. Daar moet je je als kunstenaar onafhankelijk van maken. We zijn zo gepamperd in Nederland, we hebben waardering nodig, bijvoorbeeld om subsidies te krijgen. Je ziet nu dat steeds meer kunstenaars er andere banen bijnemen om financieel en artistiek onafhankelijk te kunnen blijven.

Om terug te komen op het praktisch generalisme: jonge kunstenaars moeten sneller studeren, moeten eerder in hun levensonderhoud voorzien. Ze worden gedwongen te gaan multitasken. Dat is op zichzelf niet zo slecht. Het is ook vormend. Het kan erg productief zijn. Of je nou veel verschillende dingen doet of je focust op je potloodje, dat is afhankelijk van je karakter. De vrijheid om dat te doen moet je voor jezelf creëren.

Hoe noodzakelijk is het dat een samenleving ruimte geeft aan mensen om te scheppen?

Dat is een kenmerk van beschaving.

In de vorm van subsidies of ook op andere manieren?

Het idee dat je als kunstenaar ook cultureel ondernemer moet zijn, vind ik idioot. Als een samenleving het belangrijk vindt dat er kunst is, dat we een cultuur in stand houden, dan moeten we dat ook met z'n allen dragen.

Maar als het aantal kunstenaars stijgt, en de middelen groeien niet, worden dan kunstenaars niet gedwongen toch cultureel ondernemer te worden? Moet de overheid dan niet het aantal afstudeerders van kunstacademies afremmen?

Als je afstudeert ben je nog geen kunstenaar. Niet meer dan een klein percentage gaat er mee door. Ook veel getalenteerden vallen af. Ze zijn vaak, door hun creatieve achtergrond, ook heel goed op andere gebieden. In die zin gaat hun opleiding niet verloren.

Wat is anno 2014 nog de maatschappelijke relevantie van de autonome kunstenaars?

Die zullen er altijd blijven, ongeacht de maatregelen of beperkingen van de overheid. Er zullen ook altijd kopers zijn, mensen die in het belang ervan geloven. Bedrijven, particulieren, mensen met geld. Crowd funding. Overheden mogen wat mij betreft minder bepalen, dan zie je dat we zelf allerlei initiatieven ontwikkelen.

Portfolio Marian Breedveld